

**Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут**

Кафедра цивільного права

Банасевич І. І.

Захист цивільних прав та інтересів

**Методичні вказівки для підготовки до семінарських
занять здобувачів другого (магістерського) рівня вищої
освіти галузі знань 08 «Право», спеціальності 081
«Право», ОПШ «Право» денної та заочної форм навчання**

**Івано-Франківськ
2023 рік**

УДК 347.

Схвалено на засіданні кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №1 від 28 серпня 2023 р.)

Затверджено Науково-методичною радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.)

Рекомендовано до видання на засіданні Вченої ради Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №1 від 29 серпня 2023 р.)

Рецензенти:

Г.В. Мороз – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри трудового, екологічного та аграрного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Р.М. Гейнц – кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Банасевич І.І. Захист цивільних прав та інтересів: методичні вказівки для підготовки до семінарських занять здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право», ОПП «Право» денної та заочної форм навчання. Івано-Франківськ, 2023. 35 с.

Посібник розроблений на основі навчального плану другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право», ОПП «Право» і призначений для підготовки до семінарських занять із навчальної дисципліни «Захист цивільних прав та інтересів». В посібнику викладені завдання до семінарських занять із навчальної дисципліни «Захист цивільних прав та інтересів», які включають короткі методичні рекомендації, що полегшать підготовку до занять, переліки питань, які виносяться на обговорення на занятті, практичних завдань, питань для самоконтролю. До кожної теми поданий перелік рекомендованої літератури, до якого включена монографічна література та інші наукові джерела по темі, а також нормативно-правові акти.

Посібник призначений для здобувачів освіти та викладачів.

© Банасевич І.І., 2023

© Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
РЕКОМЕНДОВАНІ ПІДРУЧНИКИ ТА НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ	9
СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ.....	10
Семінарське заняття 1. Теоретичні підходи до визначення сутності захисту суб'єктивних прав	10
Семінарське заняття 2-3. Захист цивільних прав та інтересів у судовому порядку.....	12
Семінарське заняття 4. Захист цивільних прав та інтересів у адміністративному порядку. Захист цивільних прав та інтересів нотаріусом.....	14
Семінарське заняття 5. Самозахист цивільних прав та інтересів	17
Семінарське заняття 6. Поняття і значення строків (термінів) для захисту порушених прав та інтересів	19
Семінарське заняття 7. Особливості захисту майнових та немайнових прав інтелектуальної власності.....	23
Семінарське заняття 8. Особливості захисту особистих немайнових прав	24
Семінарське заняття 9. Особливості захисту суб'єктивних спадкових прав.....	25
СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ.....	27
Семінарське заняття 1. Теоретичні підходи до визначення сутності захисту суб'єктивних прав	27
Семінарське заняття 2. Поняття і значення строків (термінів) для захисту порушених прав та інтересів	29
Семінарське заняття 3. Особливості захисту особистих немайнових прав	31
Семінарське заняття 4. Особливості захисту суб'єктивних спадкових прав.....	33
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ	35

ПЕРЕДМОВА

Прийняття Цивільного кодексу України у 2013 році знаменувало новий етап розвитку цивільного права в Україні. І, як засвідчують перші кроки його наукового аналізу та осмислення, у ньому відбулося багато новел, порівняно з попереднім законодавством. Однак не усі з них заслуговують на беззастережну позитивну оцінку, доцільність введення окремих новел підтримає або заперечить судова практика. Важливим завданням юридичної науки нині стає науковий аналіз усіх правових інститутів, серед яких особливе місце посідають інститути здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів.

Будь-яка заінтересована особа має право в порядку, встановленому законом, звернутися до суду за охороною свого права і захистити його відповідними способами, передбаченими законом. Під способом захисту суб'єктивного права розуміється визначений законом порядок забезпечення відновлення (визнання) порушених прав і одночасного правового впливу на порушника з метою відновлення порушеної майнової і немайнової сфери. Положеннями актів цивільного законодавства (ст. 16 ЦК) встановлюються такі способи захисту цивільних прав: 1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним; 3) припинення дії, яка порушує право; 4) відновлення становища, яке існувало до порушення; 5) примусове виконання обов'язку особи в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) відшкодування збитків та інші способи залагодження матеріальної шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконним рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування. Перелік способів захисту в ст. 16 ЦК, не є вичерпним. Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом.

Важливо, щоб випускники вищих юридичних закладів освіти володіли необхідними знаннями в галузі здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні принципи, доктринальні засади, правові джерела, окремі поняття, терміни, визначення, дефініції, юридичні категорії інституту здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав та охоронюваних законом інтересів, особливості вирішення основних конструкційно-догматичних проблем цивільного права, які зберігають своє науково-практичне значення під час аналізу та розробки сучасного праворозуміння.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Захист цивільних прав та інтересів» є формування у здобувачів освіти теоретичного розуміння суті понять «суб'єктивне цивільне право» та «охоронюваний законом інтерес», можливих способів їх захисту у разі порушення, оспорування чи невизнання та вивчення практичного застосування набутих знань до конкретних життєвих ситуацій.

Основними цілями вивчення навчальної дисципліни «Захист цивільних прав та інтересів» є науковий аналіз інститутів здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів та на його основі формування та розвиток професійних компетентностей для самостійного розв'язання практичних проблем, які виникають у процесі здійснення суб'єктами цивільних правовідносин права на захист.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Правовий захист як одна з гарантій прав і свобод учасників цивільних правовідносин. Теоретичні концепції щодо визначення поняття «право на захист». Підстави для захисту цивільного права.

Юрисдикційні та неюрисдикційні форми захисту цивільних прав та інтересів.

Доктринальні підходи до поняття «способи захисту цивільних прав та інтересів». Класифікація способів захисту цивільних прав та інтересів. Суб'єкти захисту. Засоби матеріально-правового та процесуально-правового характеру.

Доктринальні підходи до поняття «охоронюваний законом інтерес».

Співвідношення поняття «захист цивільних прав та інтересів» з такими категоріями як «охорона цивільних прав», «цивільно-правова відповідальність», «цивільно-правова санкція».

ТЕМА 2. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ У СУДОВОМУ ПОРЯДКУ

Поняття та кваліфікація матеріально-правових способів захисту цивільних прав та інтересів судом. Основні правила вибору способів захисту цивільних прав та інтересів. Об'єднання позовів та конкуренція позовів.

Визнання права: необхідність застосування та самостійність способу. Визнання права як передумова застосування інших способів.

Визнання правочину недійсним. Загальні вимоги дійсності правочинів.

Припинення дії, яка порушує право, як спосіб захисту.

Відновлення становища, яке існувало до порушення. Застосування як самостійного способу та в сукупності з іншими.

Примусове виконання обов'язку в натурі - реальне виконання. Принцип реального та належного виконання.

Шляхи зміни правовідношення. Застосування припинення правовідношення як способу захисту цивільних прав.

Відшкодування збитків. Поняття збитків. Обсяг відшкодування збитків. «Збитки» та «школа».

Відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Поняття моральної шкоди. Підстави для відшкодування. Розмір та форми відшкодування. Вибір способу. Критерії визначення виплат. Доведення наявності моральної шкоди.

Визнання незаконними рішення, дії чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АРК, або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Предмет судового оскарження.

Кондикційне зобов'язання як універсальний спосіб захисту цивільних прав.

Підстави для відмови у захисті цивільних прав та інтересів у судовому порядку.

ТЕМА 3. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПОРЯДКУ

Способи адміністративного порядку захисту цивільних прав. Принцип «Дозволено все, що приписує закон». Скарга як основний засіб захисту в адміністративному порядку.

Повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, територіальних громад, посадових осіб у здійсненні захисту цивільних прав.

Право особи на звернення за захистом цивільних прав до підприємств, установ та громадських організацій. Участь профспілкових організацій у захисті.

Роль міжнародних інституцій у здійсненні захисту цивільних прав та інтересів особою.

ТЕМА 4. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ НОТАРІУСОМ

Завдання нотаріату. Обов'язки нотаріуса. Нотаріальні дії, що вчиняє нотаріус з метою захисту цивільних прав та інтересів особи.

Виконавчий напис як один із способів захисту нотаріусом. Порядок вчинення виконавчих написів. Стягнення за виконавчим написом.

Охорона спадкового майна. Поняття. Підстави. Опис майна. Припинення охорони спадкового майна.

Захист майна особи, визнаної безвісно відсутньою.

Посвідчення фактів: перебування особи в певному місці; тотожності особи з фотокарткою, часу пред'явлення документа, факту, що громадянин є живим.

Заборона відчуження майна. Вчинення морських протестів. Прийняття документів на зберігання. Посвідчення права власності. Видача свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя.

Захист цивільних прав іншими особами у зв'язку із здійсненням ними нотаріальних дій.

ТЕМА 5. САМОЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Поняття права учасників цивільних правовідносин на самозахист. Загальні критерії правомірності здійснення права на самозахист цивільних прав та інтересів. Форми самозахисту. Способи самозахисту.

Поняття необхідної оборони та її ознаки. Перевищення меж необхідної оборони. Відповідність захисту посягання. Значення інституту необхідної оборони.

Крайня необхідність: поняття, ознаки. Вирішення судом питання про суб'єкта відшкодування завданої шкоди при крайній необхідності.

Подібність і відмінні риси необхідної оборони і крайньої необхідності.

Притримання як спосіб самозахисту.

Міри оперативного впливу.

ТЕМА 6. ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЧЕРЕЗ ПРЕДСТАВНИКА

Поняття та значення представництва. Відносини представництва. Суб'єкти відносин представництва: особа, яку представляють, представник і третя особа.

Повноваження представника. Підстави виникнення представництва. Види представництва. Представництво без повноважень або з їх перевищенням.

ТЕМА 7. ПОНЯТТЯ І ЗНАЧЕННЯ СТРОКІВ (ТЕРМІНІВ) ДЛЯ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Роль і місце строків у здійсненні особами права на захист цивільних прав та інтересів. Поняття і значення строків. Класифікація строків: за підставами встановлення; за розподілом прав та обов'язків сторін; за ступенем самостійності. Способи визначення строків. Гарантійні строки. Претензійні строки.

Позовна давність: поняття, види. Перебіг позовної давності. Початок та закінчення строку позовної давності. Зупинення та переривання. Застосування строків позовної давності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ОКРЕМИХ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ.

ТЕМА 8. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Специфіка та переваги цивільно-правового захисту права власності. Правовий захист та правова охорона.

Основні способи захисту права власності. Суб'єкти захисту. Класифікація засобів захисту права власності. Загальні і спеціальні способи. Речово-правові та зобов'язально-правові засоби захисту.

Витребування майна з чужого незаконного володіння. Предмет віндикаційного позову. Суб'єкти захисту: позивач, титульний володілець, відповідач. Підстави віндикаційного позову. Умови задоволення позову судом. Законне та незаконне володіння. Добросовісність та недобросовісність набувача. Особливий порядок віндикації щодо грошей та цінних паперів.

Негаторний позов: поняття, ознаки, предмет. Підстави подання позову.

Позов про виключення майна з опису (звільнення майна з-під арешту). Правова природа позову. Позивачі та відповідачі за позовом.

Позов про визнання права власності як допоміжний речово-правовий спосіб захисту: правова природа, суб'єкти, підстави застосування.

Зобов'язально-правові способи захисту. Шляхи захисту прав та інтересів особи у договірних зобов'язаннях. Основні способи відшкодування шкоди, заподіяної майну особи. Кондикційний позов як спосіб захисту права власності.

Характеристика інших способів захисту права власності.

Захист права власності за позовами про визнання правочинів недійсними. Двостороння реституція та інші правові наслідки.

Захист права спільної власності. Захист інтересів власників у надзвичайних ситуаціях. Захист права власності осіб, визнаних безвісно відсутніми або оголошених померлими.

ТЕМА 9. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ТА НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Захист та охорона авторського та суміжних прав. Способи захисту авторського та суміжних прав. Юрисдикційна форма захисту авторського і суміжних прав. Адміністративний порядок захисту. Самозахист авторського та суміжних прав. Цивільна, адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення авторського і суміжних прав.

Особливості захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Цивільно-правові способи захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Судовий захист прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Адміністративний порядок захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Цивільно-правові способи захисту прав на комерційне найменування. Цивільно-правові способи захисту прав на торгівельну марку. Порушення прав володільця торгової марки. Позови про: «розмивання» торгової марки, припинення незаконного її використання, відшкодування збитків. Адміністративний порядок захисту прав та торгівельну марку.

Захист прав володільців комерційної таємниці. Судовий, адміністративний та самозахист прав володільців комерційної таємниці.

ТЕМА 10. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ

Поняття та зміст права на захист особистих немайнових прав. Застосування загальних цивільно-правових способів захисту.

Спеціальні способи захисту. Поновлення порушеного права: сутність, умови застосування. Право на відповідь та на спростування недостовірної інформації: поняття, відмінність, підстави для виникнення. Умови виникнення права на відповідь та на спростування. Особи, які мають право на пред'явлення позову про спростування відомостей. Відповідачі у справі. Спосіб спростування. Право на відшкодування майнової і моральної шкоди.

Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права. Відмінність заборони від спростування. Підвиди заборони. Відшкодування шкоди.

ТЕМА 11. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ СПАДКОВИХ ПРАВ

Поняття захисту права на спадкування. Захист прав спадкоємців при здійсненні охорони та управління спадковим майном. Визнання заповіту недійсним у системі способів захисту спадкових прав. Особливості захисту права на обов'язкову частку спадщини.

РЕКОМЕНДОВАНІ ПІДРУЧНИКИ ТА НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ:

1. Борисова В.І. Цивільне право України: підручник Т. 1 // [Електронний ресурс]. URL: http://pidruchniki.ws/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_-_borisova_vi
2. Борисова В.І. Цивільне право України: підручник Т. 2 // [Електронний ресурс]. URL: http://pidruchniki.ws/1584072047810/pravo/tsivilne_pravo_tom_2_-_borisova_vi
3. Дзера О. В. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні. Монографія. К.: Юрінком Інтер, 2001.
4. Діденко Л.В. Співвідношення судових та позасудових способів захисту цивільних прав. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 3. URL: <http://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-3-2020/6.pdf>
5. Катренко А.А. Охоронюваний законом інтерес як категорія цивільного права України та деяких зарубіжних країн: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2020. 21с.
6. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.
7. Концептуальні засади механізму захисту прав людини: український та міжнародний контекст: колективна монографія / Кол. авторів. Біла Церква: Білоцерківський національний аграрний університет, 2022. 430 с. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7653/1/Osoblyvosti_neiu.pdf
8. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. К.: Алерта, 2017. 494 с.
9. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. / [за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В.В. Луця]. — [5-е вид., перероб. і допов.]. К.: Юрінком Інтер, 2013. Т.1. 832 с.
10. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України у 2 т. вид., перероб і допов. / за ред. О.В.Дзери (кер. авт. кол.), Н.С.Кузнецової. В.В.Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2013. Т. II. 1120 с.
11. Оновлення Цивільного кодексу України: формування підходів: колективна монографія / О.І. Виговський, Н.Ю. Голубєва, С.Д. Гринько та ін.; за заг. ред. проф. Довгерта А.С. та Харитонова Є.О. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020, 674 с.
12. Особливості захисту суб'єктивних цивільних прав [текст]: Монографія / За заг. ред. академіків НАПрН України О. Д. Крупчана та В. В. Луця. К.: НДІ приватного права та підприємництва НАПрН України, 2012. 400 с.
13. Підлубна Т.М. Право на захист цивільних прав та інтересів [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2009.
14. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб: Колективна монографія / В.Л. Яроцький, В.І. Борисова, І.В. Спасибо-Фатєєва, І.В. Жилінкова та ін. / За наук. ред. проф. В.Л. Яроцького. Х.: Юрайт, 2013. 272с.
15. Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу: монографія / за заг. ред. Н.С. Кузнецової. Одеса: Гельветика, 2021. 690 с.

Окрім того до кожної теми поданий перелік літератури, до якого включена монографічні та інші наукові джерела по темі, а також перелік нормативно-правових актів.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ (2 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: при підготовці до семінарського заняття студентам слід виходити із того, що цивільне право не тільки визнає за тією або іншою особою певні суб'єктивні права й обов'язки, а й надає уповноваженій особі право на їх захист. Слушною є думка В. П. Грибанова про те, що суб'єктивне право, яке надане особі, але не забезпечене від його порушення необхідними засобами захисту, є лише «декларованим правом». Без забезпечення державними правоохоронними заходами, воно може розраховувати лише на добровільну повагу з боку неуповноважених членів суспільства, може бути лише морально забезпеченим правом. Слід також врахувати наявність різних теоретичних концепцій щодо поняття суб'єктивного права на захист.

Вивчаючи поняття цивільного інтересу, потрібно взяти за основу рішення КСУ у справі за конституційним поданням 50-ти народних депутатів щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 ЦПК рішенням від 1 грудня 2004 року, в якому дається офіційне тлумачення правової категорії «інтерес».

Перш ніж почати вивчення способів захисту суб'єктивних цивільних прав та охоронюваних законом інтересів, передбачених ст. 16 ЦК України, студентам потрібно звернути увагу на розмежування понять «форма захисту», «способи захисту» та «засоби захисту», а також на те, що перелічені у даній статті ЦК України способи захисту можуть застосовуватись не тільки судом, а й іншими формами захисту.

Питання для обговорення:

1. Поняття і зміст суб'єктивного права на захист.
2. Юрисдикційні та неюрисдикційні форми захисту цивільних прав та інтересів.
3. Доктринальні підходи до поняття «способи захисту цивільних прав та інтересів».
4. Класифікація способів захисту цивільних прав та інтересів.
5. Доктринальні підходи до поняття «охоронюваний законом інтерес».
6. Співвідношення поняття «захист цивільних прав та інтересів» з такими категоріями як «охорона цивільних прав», «цивільно-правова відповідальність», «цивільно-правова санкція».

Завдання:

1. Змоделювати ситуації порушення, невизнання та оспорювання цивільних прав.
2. Відшукати передбачені законодавством України випадки, коли нездійснення права на захист припиняє порушене цивільне право.
3. Відшукати передбачені законодавством України випадки, коли нездійснення права на захист припиняє таке право на захист.
4. Навести приклади охоронюваного законом інтересу.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «суб'єктивне цивільне право».

2. Дайте визначення поняття «суб'єктивне право на захист».
3. Який матеріальний та процесуальний зміст суб'єктивного права на захист?
4. Які підстави для захисту цивільного права?
5. Які форми захисту цивільних прав?
6. Дайте визначення поняття «спосіб захисту цивільних прав та інтересів».
7. Назвіть спеціальні та загальні способи захисту цивільних прав.
8. Визначте поняття цивільного інтересу.
9. Які класифікаційні критерії поділу способів захисту цивільних прав та інтересів?

Рекомендована література:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
5. Венедіктова І. Співвідношення категорій охорони і захисту охоронюваних законом інтересів. *Право України*. 2011. №10. с.192-199.
6. Венедіктова І. Реалізація охоронюваних законом інтересів у договірних правовідносинах. *Право України*. 2012. №9. с.78-86.
7. Катренко А.А. Охоронюваний законом інтерес як категорія цивільного права України та деяких зарубіжних країн: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2020. 21с.
8. Концептуальні засади механізму захисту прав людини: український та міжнародний контекст: колективна монографія / Кол. авторів. Біла Церква: Білоцерківський національний аграрний університет, 2022. 430 с. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7653/1/Osoblyvosti_neiu.pdf
9. Кот О. О. Спеціальні способи захисту суб'єктивних цивільних прав. *Право України*. 2017. № 1. С. 91-100.
10. Кот О. О. Правова природа права на захист цивільних прав. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Випуск 41. Том 1. С. 114-116.
11. Кот О. О. Поняття захисту суб'єктивних цивільних прав. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 184-189.
12. Охорона і захист прав та інтересів фізичних та юридичних осіб в цивільних правовідносинах / За загальною редакцією академіка НАПрН України Я.М. Шевченко. Х.: Харків юридичний, 2011. 528с.
13. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб: Колективна монографія / В.Л. Яроцький, В.І. Борисова, І.В. Спасибо-Фатєєва, І.В. Жилінкова та ін. / За наук. ред. проф. В.Л. Яроцького. Х.: Юрайт, 2013. 272с.
14. Підлубна Т.М. Право на захист цивільних прав та інтересів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2009.

15. Пільков К.М. Способи захисту прав у суді: проблеми сучасної гібридної моделі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022, №11. С. 304-313.

16. Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу: монографія / за заг. ред. Н.С. Кузнецової. Одеса: Гельветика, 2021. 690 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2-3. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ У СУДОВОМУ ПОРЯДКУ (4 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: особливістю захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів є можливість вибору різних порядків визнання порушення прав та правового впливу на порушника, що не обмежується способами встановленими ст. 16 Цивільного кодексу України. При цьому учаснику цивільних правовідносин, насамперед, необхідно розуміти способи захисту цивільних прав, що дозволить підтвердити (засвідчити) право, попередити або припинити порушення права, відновити та/або компенсувати втрати, понесені у зв'язку з його порушенням. При підготовці до семінарського заняття студентам необхідно звернути увагу на правила вибору способів захисту цивільних прав та інтересів, а також на можливість об'єднання позовів та конкуренцію позовів.

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Поняття та кваліфікація матеріально-правових способів захисту цивільних прав та інтересів судом.
2. Об'єднання позовів та конкуренція позовів.
3. Визнання права як передумова застосування інших способів.
4. Визнання правочину недійсним: підстави та правові наслідки.
5. Припинення дії, яка порушує право, як спосіб захисту.

Заняття 2.

1. Відновлення становища, яке існувало до порушення.
2. Примусове виконання обов'язку в натурі.
3. Застосування припинення та зміни правовідношення як способу захисту цивільних прав.
4. Відшкодування шкоди.
5. Визнання незаконними рішення, дії чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АРК, або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Предмет судового оскарження.
6. Кондикційне зобов'язання як універсальний спосіб захисту цивільних прав.

Практичні завдання:

1. Аналіз судової практики щодо застосування окремих способів захисту цивільних прав та інтересів, передбачених ст. 16 ЦК України.

Питання для самоконтролю:

- 1) Що таке об'єднання позовів?
- 2) Як вирішується питання конкуренції позовів?
- 3) Що таке визнання права?
- 4) Які підстави та правові наслідки визнання правочину недійсним?
- 5) Які передумови застосування способу захисту припинення дії, яка порушує право?
- 6) У яких випадках можливе примусове виконання обов'язку в натурі?
- 7) У чому полягає припинення та зміна правовідношення?
- 8) Які підстави визнання незаконним рішення, дії чи бездіяльності органу державної влади чи органу місцевого самоврядування?
- 9) Чому кондикційне зобов'язання – це універсальний спосіб захисту цивільних прав?
- 10) Назвіть підстави для відмови у захисті цивільних прав та інтересів у судовому порядку.

Рекомендована література:

1. Аналіз практики застосування судами ст. 16 Цивільного кодексу України (витяг). Вісник Верховного Суду України. 2014. №8, 9. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00073>
2. Аналіз судової практики у справах про відшкодування моральної шкоди, завданої у зв'язку з ушкодженням здоров'я під час виконання трудових обов'язків. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 1 вересня 2011 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0010740-11>.
3. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 року № 11. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0011600-13>.
4. Про деякі питання практики розгляду спорів, пов'язаних з відшкодуванням шкоди: Роз'яснення Вищого арбітражного суду України № 02-5/215 від 1 квітня 1994 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_215800-94.
5. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року № 9. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>.
6. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07 лют.2014 р. № 5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
7. Андрійцьо В.Д. Примусове виконання обов'язку в натурі як спосіб захисту цивільних прав [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук.К., 2004. 19 с.
8. Берестова І.Е. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави: загальнотеоретичні проблеми та правові наслідки [текст]: Монографія. Юрид. акад. МВС, 2005.
9. Бобошко О.О. Зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2019. 23 с.
10. Жук А.В. Відновлення становища, яке існувало до порушення, у системі способів захисту суб'єктивних цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №1. С. 11-16. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/3.pdf>

11. Жук А.В. Відновлення становища, яке існувало до порушення, і припинення дії, яка порушує право: порівняльно-правова характеристика способів захисту. *Нове українське право*. 2022. Вип.1. С.41-48. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/195/176>.
12. Кармаза О.О. Захист прав та інтересів громадян в цивілістичному процесі в умовах дії воєнного стану та військової агресії Росії проти України. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6363/13399-1?inline=1>
13. Кот О. Способи захисту сторін договору у приватному праві України [текст]. *Приватне право*. 2013. №2. С. 203-210.
14. Кот О. О. Механізми забезпечення єдності судової практики як гарантія захисту суб'єктивних цивільних прав. *Право України*. 2016. № 10. С. 108-115.
15. Кот О. О. До питання про способи захисту договірних прав. *Юридична Україна*. 2016. № 9-10. С. 58-65.
16. Кот О. О. Практика застосування окремих способів захисту договірних прав. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2016. №12 (182). С. 43-48.
17. Кот О. О. Способи захисту договірних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11 (249). 216 с. С. 13-19.
18. Лічман Л. Процесуальне значення способів судового захисту цивільних прав та інтересів у цивільному судочинстві (на прикладі договору найму (оренди) житла. *Право України*. 2012. №9. С. 167-174.
19. Підлубна Тетяна. Визнання права як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №4. С.77-81.
20. П'янова Я. В. Судовий захист майнових цивільних прав: ареф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К.,2009. 20 с.
21. Родоман Т.О. Зміна умов договору як спосіб захисту цивільних прав та інтересів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2018. 23 с.
22. Романюк Я. М. Підстави і цивільно-правові наслідки визнання правочину недійсним (на матеріалах судової практики): дис. канд. юрид. наук :12.00.03. Львів, 2010. 218 с.
23. Шаповалова О.І. Набуття чи збереження грошей без достатньої правової підстави. *Вісник господарського судочинства*. №1. 2009. С. 88-92.
24. Янчук А. В. Відшкодування збитків як спосіб захисту цивільних прав та інтересів: дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2011. 220 с.
25. Ярема А.Г. Система способів захисту цивільних прав судом. *Вісник Верховного суду України*. 2009. №12 (112). С. 34-39.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПОРЯДКУ. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ НОТАРІУСОМ (2 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: можливість адміністративного захисту впливає зі ст. 3 та ст. 40 Конституції. Найбільш поширеним способом захисту в адміністративному порядку є визнання незаконним або скасування правового акту державних органів, їх

посадових та службових осіб вищестоящим органом влади. Особи публічного права, здійснюючи свої повноваження, керуються принципом «Дозволено все те, що приписує закон». Тому органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи зобов'язані діяти лише в межах своїх повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією та законами України.

Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини (ст. 3 Конституції). Це і визначає засади, порядок та способи участі органів державної влади, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування та їх посадових, службових осіб у захисті цивільних прав та інтересів учасників цивільних відносин.

До органів, що здійснюють захист прав учасників цивільних правовідносин, Цивільним кодексом України віднесено нотаріусів. Одним із важливих завдань нотаріату є забезпечення захисту прав та законних інтересів учасників цивільних правовідносин. У даній темі необхідно приділити увагу спеціальним способам захисту цивільних прав, які притаманні нотаріальній формі захисту, зокрема: виконавчому напису, посвідченню фактів, вчиненню морських протестів тощо.

Питання для обговорення:

1. Способи адміністративного порядку захисту цивільних прав.
2. Скарга як основний засіб захисту в адміністративному порядку.
3. Виконавчий напис як один із способів захисту цивільних прав нотаріусом.
4. Охорона спадкового майна: поняття та підстави.
5. Захист майна особи, визнаної безвісно відсутньою.
6. Посвідчення фактів: перебування особи в певному місці; тотожності особи з фотокарткою, часу пред'явлення документа, факту, що громадянин є живим.

Завдання:

- 1) Відшукати передбачені законодавством України випадки, коли зверненню до суду за захистом цивільного права має передувати обов'язкове вжиття інших заходів захисту.
- 2) У фаховій юридичній періодиці опрацювати три наукові статті, присвячені захисту цивільних прав нотаріусом.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення «адміністративний порядок захисту цивільних прав».
2. Який зміст адміністративного порядку захисту цивільних прав?
3. Які із загальних способів, передбачених ст. 16 ЦК України можуть використовуватись в адміністративному порядку?
4. Які спеціальні способи захисту цивільних прав в адміністративному порядку?
5. Що таке скарга?
6. Які вимоги до скарги містяться у чинному законодавстві України?
7. Які повноваження Президента України щодо здійснення захисту цивільних прав?
8. Які повноваження ВРУ щодо здійснення захисту цивільних прав?
9. Які повноваження КМУ щодо здійснення захисту цивільних прав?
10. Які повноваження органів місцевого самоврядування щодо здійснення захисту цивільних прав?

11. Якими нормативно-правовими актами регулюється діяльність нотаріуса по захисту цивільних прав та інтересів?
12. Назвіть основні завдання нотаріату:
13. Назвіть основні обов'язки нотаріуса.
14. Який порядок вчинення виконавчого напису?
15. Які підстави до здійснення дій по охороні спадкового майна?
16. Які підстави та порядок захисту майна особи, визнаної безвісно відсутньою?
17. Який порядок вчинення морських протестів?

Рекомендована література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України №280/97-ВР від 21.05.1997 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
3. Про звернення громадян: Закон України №393/96-ВР від 02.10.1996 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.
4. Про нотаріат: Закон України №3425-12 від 02.09.1993 р. // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
5. Про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України №296/5 від 22.02.2012 р. // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/paran19#n19>.
6. Проект Адміністративно-процедурного кодексу України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_2734.
7. Рішення Конституційного Суду України від 25 листопада 1997 р. у справі за конституційним зверненням громадянки Дзюби Галини Павлівни щодо офіційного тлумачення частини другої статті 55 Конституції України та статті 248-2 Цивільного процесуального кодексу України (справа громадянки Дзюби Г.П. щодо права на оскарження в суді неправомірних дій посадової особи). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-97>.
8. Бережна І. Г. Місце виконавчого напису нотаріуса в системі нотаріальної форми захисту цивільних прав та інтересів юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. *Європейські перспективи*. 2012. № 4. Ч.2. С. 22-27.
9. Бочарова В. Виконавчий напис нотаріуса як спосіб захисту цивільних прав: переваги та недоліки. Судово-юридична газета. 09 липня 2021р. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/207426-vikonavchiy-napis-notariusa-yak-sposib-zakhistu-tsvivilnikh-prav-perevagi-ta-nedoliki>
10. Грошева О. Нотаріальна і судова форми захисту суб'єктивних прав. *Право України*. 2006. № 1. С. 95-98.
11. Долинська М.С. Деякі аспекти охорони та захисту нотаріусом цивільних прав та законних інтересів учасників нотаріального процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. №4. С. 163-166. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/714114.pdf>
12. Желіховська Ю. В. Охорона цивільних прав та інтересів нотаріусом: монографія. Хмельницький: Мельник А. А., 2012. 216 с.
13. Єфіменко Л. В. Правова охорона цивільних прав та інтересів у нотаріальній діяльності: автореф. дис. ... канд.. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2013. 20с.

14. Майкут Х. В. До питання нотаріальної форми захисту цивільних прав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. Вип. 61(2). С. 65–68.
15. Марченко В. Щодо питання здійснення нотаріусом захисту суб'єктивних цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/7.pdf>
16. Павлюк Н.М. Захисна функція нотаріату в цивільному обороті. *Juris Europensis Scientia*. 2021. Вип. 3. С. 29-33. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/714114.pdf>
17. Паламарчук Н.В. Форма і способи захисту цивільних прав нотаріусом. *Молодий вчений*. 2014. №6(09). С. 114-118.
18. Підлубна Т. М. Нотаріальна форма захисту цивільних прав та інтересів. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2010. Вип. 533. С. 44-48.
19. Семків В.В. Нотаріальне посвідчення договору як спосіб захисту цивільних прав нотаріусом. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2018. Вип. 47. С. 74-82. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/8443>.
20. Серветник А.Г. Виконавчий напис нотаріуса як спосіб реалізації нотаріальної форми захисту цивільних прав: дис..... д-ра філософії: 081. Національна академія внутрішніх справ. Міністерство внутрішніх справ України. Київ. 2020. 242 с
21. Сульженко Ю. Форми і способи захисту суб'єктивних цивільних прав та законних інтересів. *Право України*. 2005. № 12. С. 24-27.
22. Тимченко Г. П. Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2002. 17 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5. САМОЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ (2 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: одним з елементів механізму правового захисту, який надає можливість оперативного захисту, є право особи відновлювати порушені права й усувати перешкоди у їх здійсненні без звернення до юрисдикційних органів, що знаходило законодавче закріплення у найдавніших правових джерелах і у сучасному законодавстві різних держав. Можливості самозахисту закріплювалися й у вітчизняному законодавстві як у дорадянський, так і радянський періоди, хоча термін «самозахист» не вживався. Інтерес до цього права підвищився у зв'язку з тим, що однією з новел Конституції України стала загальна норма щодо права на самостійний захист, за якою особа має право на захист своїх прав будь-якими засобами, які не заборонені законом. Отже, право на самозахист на рівні Основного закону було визнано самостійною та рівноцінною можливістю правового захисту, скористатися якою особа може на власний розсуд. При підготовці до семінарського заняття слід, у першу чергу, дослідити основні особливості самозахисту, які дозволяють відрізнити дану неюрисдикційну форму захисту від юрисдикційної, а також визначити критерії правомірності та основні способи самозахисту.

Питання для обговорення:

1. Поняття права учасників цивільних правовідносин на самозахист.
2. Загальні критерії правомірності здійснення права на самозахист цивільних прав та інтересів.
3. Поняття необхідної оборони та її ознаки.
4. Крайня необхідність: поняття, ознаки.
5. Притримання як спосіб самозахисту.
6. Міри оперативного впливу як способи самозахисту.

Завдання:

1. Скласти проект договору, в якому передбачити міри оперативного впливу.
2. Навести приклади мір оперативного впливу, які передбачені чинним законодавством.
3. Навести приклади необхідної оборони та крайньої необхідності.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «право на самозахист».
2. Які критерії правомірності здійснення права на самозахист?
3. Дайте визначення необхідної оборони?
4. Які наслідки перевищення меж необхідної оборони?
5. Дайте визначення крайньої необхідності.
6. Назвіть міри оперативного впливу, які належать до способів самозахисту?

Рекомендована література:

1. Про третейські суди: Закон України від 11 травня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text>
2. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#top>
3. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України: навчальний посібник: за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. ВербиСидор. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2021. 416 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3835/1/verba-sydor_26-05-21.pdf
4. Антонюк О.І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х, 2004.
5. Гринько Р.В. Заходи оперативного впливу та способи самозахисту: порівняльно-правовий аналіз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 9-2. Т. 1. С. 159–162. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc9-2/part_1/45.pdf
6. Діденко Л.В. Співвідношення судових та позасудових способів захисту цивільних прав. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. №3. С. 44-49. URL: <http://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-3-2020/6.pdf>
7. Іващенко В.В. Самозахист в цивільному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. №2. С. 66-69. URL: http://lsej.org.ua/2_2018/18.pdf
8. Ілюпол І.М. Альтернативні форми захисту прав, свобод і законних інтересів. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів: *матеріали круглого столу*. (Одеса, 29 березня 2021 р.). Одеса: Фенікс, 2021. с. 29–33. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/14491/%D0%9C%D0%B0%D1%82%20>

[%D0%BA%D1%80%20%D1%81%D1%82%20%D0%A6%D0%9F.pdf?sequence=4&isAllowed=y](#)

9. Kot O.O. Protection Of Subjective Civil Rights In The Mechanism Of Legal Regulation. Journal of the national academy of legal sciences of Ukraine. 2018. Vol. 25, no. 2. P. 83–98. URL:<https://doi.org/10.31359/1993-0909-2018-25-2-83>

10. Ляшевська Л.І. Підстави та умови виникнення відповідальності за заподіяння шкоди, завданої особою у разі здійснення самозахисту. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2014. Вип. 17. С. 235–240.

11. Ляшевська Л.І., Хлистуєн О.В. Правова природа самозахисту цивільних прав як засіб протидії цивільним правопорушенням. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2018. Вип. 51. Том 1. С. 110-114. URL:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>.

12. Мартинюк Ю.В. Способи самозахисту цивільних прав у договірних зобов'язаннях. *Нове українське право*. 2022. Вип. 1. С. 208-214. URL:<http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/224/203>

13. Неюрисдикційні форми захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання: монографія: за заг. ред. д. ю. н. М. С. Долинської. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка». 2020. 174 с.

14. Параниця С.П. Самозахист як самостійне суб'єктивне право особи. *Часопис Київського університету права*. 2011. №2. С. 33-36.

15. Пахомова А.О. Особливості неюрисдикційного захисту цивільних прав. Концептуальні засади механізму захисту прав людини: український та міжнародний контекст: колективна монографія. Біла Церква: Білоцерківський національний аграрний університет. 2022. 430 с. URL:https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7653/1/Osoblyvosti_neiu.pdf

16. Покровська А.О. Історичні умови формування та розвитку самозахисту як форми захисту цивільних прав на теренах України. *Право і суспільство*. 2021. №2. С. 44-50. URL:http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2021/2_2021/9.pdf

17. Рудницька О.П., Дем'янюк В.М. Неюрисдикційні способи захисту цивільних прав. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. №6. С. 63-69. URL:<http://eprints.zu.edu.ua/36685/1/9.pdf>

18. Стецюк Л.Л. До питання законодавчого закріплення самозахисту благ. *Університетські наукові записки*. 2009. №1. С. 144-150. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_1_27

19. Яроцький В. Становлення та розвиток інституту самозахисту речових прав в Україні. *Право України*. 2014. №2. С. 150 – 161.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6. ПОНЯТТЯ І ЗНАЧЕННЯ СТРОКІВ (ТЕРМІНІВ) ДЛЯ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ (2 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: питання про роль і місце строків у цивільних правовідносинах може розглядатися у різних аспектах: 1) як момент виникнення (початку) або припинення правовідносин; 2) як одна з умов, що визначає їх зміст; в) як

критерій оцінки правомірності поведінки суб'єктів з погляду її своєчасності тощо. Вивчаючи дану тему студентам, перш за все, потрібно виходити з того, що залежно від тих цілей, для яких встановлені строки, характеру їх дій і правових наслідків, які настають у зв'язку із закінченням того чи іншого строку розрізняють: строки здійснення цивільних прав та строки захисту цивільних прав. Вважаючи, що такий поділ є можливим для наукового пізнання і правильного застосування строків, слід водночас визнати його досить умовним. З огляду ж на захист порушених цивільних прав, цю функцію виконують не лише строки позовної давності, а й гарантійні строки, строки оперативного захисту прав, претензійні та процесуальні строки.

Питання для обговорення:

1. Класифікація строків та способи визначення строків.
2. Позовна давність: поняття, види.
3. Перебіг позовної давності.
4. Застосування строків позовної давності.

Практичні завдання:

Аналіз судової практики щодо строків (термінів) захисту цивільних прав та інтересів.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «строк».
2. Дайте визначення поняття «термін».
3. Які класифікаційні критерії використовуються для систематизації строків (термінів)?
4. Які способи визначення строків?
5. Дайте визначення поняття «позовна давність».
6. Визначте момент початку перебігу позовної давності.
7. До яких правовідносин позовна давність не застосовується?

Рекомендована література:

1. Вахонєва Т. Поняття та юридична природа строків за новим цивільним законодавством. *Право України*. 2003. № 12. С. 40-44.
2. Вахонєва Т. Значення та класифікація строків у цивільному праві: загальноправовий аспект. *Збірник наукових праць «Держава і право»*. К., 2004. Випуск 23. С. 355-361.
3. Вахонєва Т.М. Строки (терміни) у цивільному праві [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2005. 20 с.
4. Гуйван П.Д. Позовна давність – строк захисту порушеного права за позовом особи. *Нове українське право*. 2022. Вип. 4. С. 18-24. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/316/279>
5. Кіріяк Оксана. Співвідношення понять «термін» і «момент у часі» за цивільним законодавством України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №3. С. 32-36. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/6.pdf>.
6. Крат Василь. Строки. Позовна давність: практика Верховного суду. 11 листопада 2022 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/Krat_prezent_stroki_pozovna_davnist.pdf

7. Крат Василь. Позовна давність у сфері недійсності правочинів: ремарки до судової практики. 18 березня 2021 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Presentation_Krat_new.pdf

8. Луць В.В. Строки і терміни здійснення суб'єктивних цивільних прав та виконання цивільно-правових обов'язків [текст]. *Особливості здійснення цивільних прав учасниками цивільних відносин: Монографія* / За заг. ред. академіків НАПрН України О. Д. Крупчана та В. В. Луця. К.: НДІ приватного права та підприємництва НАПрН України, 2012. 400 с.

9. Печений Олег. Сучасні тенденції застосування позовної давності у судовій практиці. *Вісник національної асоціації адвокатів України*. 2023. №5 (91). С. 44- 53. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/visnyky/2023-05-29-v-snik-naau_6474d7f3b5a49.pdf

10. Подвірна О.В. Строки та терміни у цивільному праві: Темпоральний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №8. С. 66-68. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2020/17.pdf.

11. Романюк В.А. Позовна давність у цивільному праві: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Хмельницький, 2018. 23 с.

12. Хащівська Н. Строки захисту цивільних прав у договорах про передання майна у тимчасове користування. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №10. С. 115-117. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15754/29-Khaschivska.pdf>.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 7. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ТА НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ (2 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: при підготовці до даного семінарського заняття здобувачам необхідно вивчити спеціальне законодавство, що регулює правовідносини у сфері захисту авторського та суміжних прав та права промислової власності, в якому встановлюються способи захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів творців відповідних об'єктів. Особливу увагу слід звернути на органи центральної виконавчої влади, що наділені повноваженнями у сфері захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів інтелектуальної власності та способи захисту, які можуть застосовуватися ними.

Питання для обговорення:

1. Способи захисту авторського та суміжних прав.
2. Форми захисту авторського та суміжних прав.
3. Особливості захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок.
4. Захист прав на засоби індивідуалізації товарів і послуг.
5. Цивільно-правові способи захисту прав володільців комерційної таємниці.

Практичні завдання:

Проаналізувати судову практику щодо захист майнових та немайнових прав інтелектуальної власності.

Питання для самоконтролю:

1. Які способи передбачені законодавством для захисту авторського та суміжних прав?
2. Які форми захисту авторського та суміжних прав?
3. Який орган центральної виконавчої влади наділений повноваженнями у сфері захисту авторського та суміжних прав?
4. Які способи передбачені законодавством для захисту прав на винахід?
5. Які способи передбачені законодавством для захисту прав на корисну модель?
6. Які способи передбачені законодавством для захисту прав на промисловий зразок?
7. Які способи передбачені законодавством для захисту прав на засоби індивідуалізації товарів і послуг?
8. Які форми захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок та на засоби індивідуалізації товарів і послуг?
9. Який орган центральної виконавчої влади наділений повноваженнями у сфері захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, засоби індивідуалізації товарів і послуг?
10. Які особливості форм та способів захисту прав володільців комерційної таємниці?

Рекомендована література:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01 грудня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
2. Про кінематографію: Закон України від 13 січня 1998 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 1 червня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>
5. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text> .
6. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.
7. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 року №12. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>.
8. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 року №5. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>.
9. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності: Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 14 грудня 2007 року № 01-8/974. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v_974600-07.
10. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист

прав на об'єкти інтелектуальної власності: Оглядний лист Вищого господарського суду України від 30 червня 2009 р. № 01-08/411/1. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_411600-09.

11. Канарик Ю.С., Котлярова М.О. Захист прав інтелектуальної власності в соціальних мережах: окремі аспекти. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. №9. С. 68-71. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2021/17.pdf

12. Кісліцина Ірина. Утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні: дискусійні питання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №7. С. 383-393.

13. Кузьмінський О. О. Спеціальні способи захисту права на комерційне (фірмове) найменування. Форум права. 2014. № 1. С. 299. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2014_1_52.pdf.

14. Кузнецова Н., Кохановська О. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Право України*. 2011. №3. С. 21-27.

15. Мироненко Н. Захист прав на торгівельні марки та європейський досвід. *Право України*. 2011. № 3. С. 30.

16. Ульянова Г.О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату: дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Одеса. 2015. 433 с.

17. Ульянова Г.О. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2016. Вип. 41. Том 1. С. 136-139. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>

18. Штефан А. Цивільно-правові способи захисту авторського права і суміжних прав. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2009. № 2. С. 41–51.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 8.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ (2 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: цінність особистих немайнових прав полягає в можливості їх здійснення, а правова охорона та захист особистих немайнових прав виступають як гарантії здійснення цих прав. При вивченні питання захисту особистих немайнових прав, слід зосередитися на спеціальних способах захисту цих суб'єктивних цивільних прав та практиці їх застосування.

Питання для обговорення:

1. Поняття та зміст права на захист особистих немайнових прав.
2. Застосування загальних цивільно-правових способів захисту.
3. Поновлення порушеного особистого немайнового права: сутність, умови застосування.
4. Особливості застосування права на відповідь та на спростування відомостей.
5. Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права як спеціальний спосіб захисту.

Практичні завдання:

№1. Медведєва була притягнена до кримінальної відповідальності. На запит органів попереднього слідства директором магазину «Книга» їй було видано характеристику з місця роботи, в якій вказувалось, що Медведєва, працюючи в магазині з 1997 року, зарекомендувала себе з негативного боку, систематично допускала порушення трудової дисципліни, неввічливо себе поводи́ла з покупцями, допускала порушення правил обліку та зберігання товарно-матеріальних цінностей, з членами трудового колективу постійно конфліктувала, в житті трудового колективу участі не приймала.

Ознайомившись із характеристикою під час вивчення кримінальної справи, Медведєва розцінила дані, вказані про неї в службовій характеристиці, такими, що не відповідають дійсності та ганьблять її честь та гідність.

Як Медведєва може захистити свої права? Чи є правові підстави для пред'явлення позову про захист честі та гідності? Вирішіть справу.

№2. У фаховій юридичній періодиці опрацювати три наукові статті, присвячені захисту особистих немайнових прав.

Питання для самоконтролю:

1. Які способи захисту, передбачені ст. 16 ЦК України застосовуються при захисті особистих немайнових прав?
2. Які спеціальні способи захисту особистих немайнових прав передбачені чинним законодавством?
3. Чим відрізняється право на відповідь від права на спростування?
4. Які особи мають право на пред'явлення позову про спростування неправдивих відомостей.
5. Які відмінності між заборобою поширювати недостовірну інформацію та спростуванням недостовірної інформації?

Рекомендована література:

1. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
2. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#n2349>
3. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного суду України від 27 лютого 2009 р. №1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text
4. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного суду України від 31 березня 1995 року № 4. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>.
5. Гончаренко О.А. Особливості захисту честі, гідності та ділової репутації в мережі Інтернет: практичний аспект. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 34. С. 116-129. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15119/1/GONCHARENKO_116-129.pdf
6. Кострікова Єлизавета. Захист честі, гідності і ділової репутації: судова практика. *Юридична газета*. 25 липня 2020 р. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zahist-chesti-gidnosti-i-dilovoyi-reputaciyi-sudova-praktika.html>

7. Луспенник Дмитро. Захист честі, гідності та ділової репутації: практика Верховного Суду. 16 квітня 2021 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Luspenyk_p_rezentatsia.pdf

8. Стефанчук Р. Про спеціальні способи захисту честі, гідності та ділової репутації. *Юридичний вісник України*. 2000. №13. С. 29-32.

9. Стефанчук Р.О. Цивільно-правовий захист честі, гідності та ділової репутації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2000. 17 с.

10. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві України: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03. НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2007. 41 с.

11. Шимон С.І. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. К., 1998. 17 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 9. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ СПАДКОВИХ ПРАВ (2 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: у разі смерті спадкодавця у спадкоємців є можливість здійснити відповідно до законодавства право на спадкування. Таке право виникає у разі волевиявлення спадкоємців прийняти спадщину. Здійснюючи суб'єктивне право на спадкування, особи, які закликаються до спадкування, не повинні своїми діями порушувати норми законодавства, що призводить до порушення права інших учасників спадкових відносин (спадкоємців, відказоодержувачів, кредиторів). Тобто, спадкоємці повинні здійснювати право на спадкування у відповідних межах, які визначають міру можливої поведінки спадкоємців. У разі порушення передбачених законодавством меж для здійснення права на спадкування іншими спадкоємцями або їх невизнання чи оспорення, в учасників спадкових правовідносин виникає право на захист.

Питання для обговорення:

1. Поняття захисту права на спадкування.
2. Захист прав спадкоємців при здійсненні охорони та управління спадковим майном.
3. Визнання заповіту недійсним у системі способів захисту спадкових прав.
4. Особливості захисту права на обов'язкову частку спадщини.

Завдання:

1. У фаховій юридичній періодиці опрацювати три наукові статті, присвячені захисту суб'єктивних спадкових прав.

Питання для самоконтролю:

1. Які підстави захисту права на спадкування?

2. Які підстави охорони спадкового майна?
3. Які підстави встановлення управління спадковим майном?
4. Які підстави визнання заповіту недійсним?
5. Які способи захисту права на обов'язкову частку?

Рекомендована література та нормативно-правові акти:

1. Про нотаріат: Закон України №3425-12 від 02.09.1993 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
2. Про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України №296/5 від 22.02.2012 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/paran19#n19>.
3. Про судову практику у справах про спадкування [Електронний ресурс]: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 30 травня 2008 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>.
4. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування [Електронний ресурс]: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 24-753/0/4-13 від 16 травня 2013 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>.
5. Завгородня І. М. Поняття та особливості спадкових позовів. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2013. № 3(62). С. 188–197.
6. Заїка Ю.О. Особливості спадкування окремих видів майна. Підприємництво, господарство і право. 2003. №9. С. 18-20.
7. Заїка Ю.О., Рябоконт Є.О. Спадкове право: Навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2009. 400 с.
8. Кухарев О.Є. Цивільно-правова відповідальність виконавця заповіту. Право України. 2008. №3. С. 91-94.
9. Печений О. П. Перерозподіл спадщини: особливості правозастосування. Вісник Верховного Суду України. 2014. № 7(167). С. 40– 47.
10. Погрібний Сергій. Особливості способів захисту цивільних прав у спадкових відносинах. 2022 рік. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Pogribnyi_10_03.pdf
11. Федорич І.Я. Здійснення права на спадкування за цивільним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2018. 18 с.
12. Федорич І. Я. Підстави недійсності правочинів прийняття спадщини та відмови від спадкування: аналіз судової практики. Порівняльно-аналітичне право: електронне наукове фахове видання. 2017. №3. С. 79 – 81. URL: www.pap.in.ua.
13. Фурса Є.І. Спадкові правовідносини у нотаріальній та судовій практиці: [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2004.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1. ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ У СУДОВОМУ ПОРЯДКУ (2 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: особливістю захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів є можливість вибору різних порядків визнання порушення прав та правового впливу на порушника, що не обмежується способами встановленими ст. 16 Цивільного кодексу України. При цьому учаснику цивільних правовідносин, насамперед, необхідно розуміти способи захисту цивільних прав, що дозволить підтвердити (засвідчити) право, попередити або припинити порушення права, відновити та/або компенсувати втрати, понесені у зв'язку з його порушенням. При підготовці до семінарського заняття студентам необхідно звернути увагу на правила вибору способів захисту цивільних прав та інтересів, а також на можливість об'єднання позовів та конкуренцію позовів.

Питання для обговорення:

1. Поняття та кваліфікація матеріально-правових способів захисту цивільних прав та інтересів судом.
2. Визнання права як передумова застосування інших способів.
3. Визнання правочину недійсним: підстави та правові наслідки.
4. Припинення дії, яка порушує право, як спосіб захисту.
7. Відновлення становища, яке існувало до порушення.
8. Примусове виконання обов'язку в натурі.
9. Застосування припинення та зміни правовідношення як способу захисту цивільних прав.
10. Відшкодування шкоди.
11. Кондикційне зобов'язання як універсальний спосіб захисту цивільних прав.

Практичні завдання:

1. Аналіз судової практики щодо застосування окремих способів захисту цивільних прав та інтересів, передбачених ст. 16 ЦК України.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке об'єднання позовів?
2. Як вирішується питання конкуренції позовів?
3. Що таке визнання права?
4. Які підстави та правові наслідки визнання правочину недійсним?
5. Які передумови застосування способу захисту припинення дії, яка порушує право?
6. У яких випадках можливе примусове виконання обов'язку в натурі?
7. У чому полягає припинення та зміна правовідношення?
8. Які підстави визнання незаконним рішення, дії чи бездіяльності органу державної влади чи органу місцевого самоврядування?

9. Чому кондикційне зобов'язання – це універсальний спосіб захисту цивільних прав?

10. Назвіть підстави для відмови у захисті цивільних прав та інтересів у судовому порядку.

Рекомендована література:

1. Аналіз практики застосування судами ст. 16 Цивільного кодексу України (витяг). Вісник Верховного Суду України. 2014. №8, 9. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00073>

2. Аналіз судової практики у справах про відшкодування моральної шкоди, завданої у зв'язку з ушкодженням здоров'я під час виконання трудових обов'язків. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 1 вересня 2011 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0010740-11>.

3. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 року № 11. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0011600-13>.

4. Про деякі питання практики розгляду спорів, пов'язаних з відшкодуванням шкоди: Роз'яснення Вищого арбітражного суду України № 02-5/215 від 1 квітня 1994 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_215800-94.

5. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року № 9. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>.

6. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07 лют.2014 р. № 5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

7. Андрійцьо В.Д. Примусове виконання обов'язку в натурі як спосіб захисту цивільних прав [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук.К., 2004. 19 с.

8. Берестова І.Е. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави: загальнотеоретичні проблеми та правові наслідки [текст]: Монографія. Юрид. акад. МВС, 2005.

9. Бобошко О.О. Зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2019. 23 с.

10. Жук А.В. Відновлення становища, яке існувало до порушення, у системі способів захисту суб'єктивних цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №1. С. 11-16. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/3.pdf>

11. Жук А.В. Відновлення становища, яке існувало до порушення, і припинення дії, яка порушує право: порівняльно-правова характеристика способів захисту. *Нове українське право*. 2022. Вип.1. С.41-48. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/195/176>.

12. Кармаза О.О. Захист прав та інтересів громадян в цивілістичному процесі в умовах дії воєнного стану та військової агресії Росії проти України. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6363/13399-1?inline=1>

13. Кот О. Способи захисту сторін договору у приватному праві України [текст]. *Приватне право*. 2013. №2. С. 203-210.

14. Кот О. О. Механізми забезпечення єдності судової практики як гарантія захисту суб'єктивних цивільних прав. *Право України*. 2016. № 10. С. 108-115.

15. Кот О. О. До питання про способи захисту договірних прав. *Юридична Україна*. 2016. № 9-10. С. 58-65.
16. Кот О. О. Практика застосування окремих способів захисту договірних прав. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2016. №12 (182). С. 43-48.
17. Кот О. О. Способи захисту договірних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11 (249). 216 с. С. 13-19.
18. Лічман Л. Процесуальне значення способів судового захисту цивільних прав та інтересів у цивільному судочинстві (на прикладі договору найму (оренди) житла. *Право України*. 2012. №9. С. 167-174.
19. Підлубна Тетяна. Визнання права як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №4. С.77-81.
20. П'янова Я. В. Судовий захист майнових цивільних прав: ареш. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2009. 20 с.
21. Родоман Т.О. Зміна умов договору як спосіб захисту цивільних прав та інтересів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2018. 23 с.
22. Романюк Я. М. Підстави і цивільно-правові наслідки визнання правочину недійсним (на матеріалах судової практики): дис. канд. юрид. наук :12.00.03. Львів, 2010. 218 с.
23. Шаповалова О.І. Набуття чи збереження грошей без достатньої правової підстави. *Вісник господарського судочинства*. №1. 2009. С. 88-92.
24. Янчук А. В. Відшкодування збитків як спосіб захисту цивільних прав та інтересів: дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2011. 220 с.
25. Ярема А.Г. Система способів захисту цивільних прав судом. *Вісник Верховного суду України*. 2009. №12 (112). С. 34-39.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2. ПОНЯТТЯ І ЗНАЧЕННЯ СТРОКІВ (ТЕРМІНІВ) ДЛЯ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ (2 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: питання про роль і місце строків у цивільних правовідносинах може розглядатися у різних аспектах: 1) як момент виникнення (початку) або припинення правовідносин; 2) як одна з умов, що визначає їх зміст; в) як критерій оцінки правомірності поведінки суб'єктів з погляду її своєчасності тощо. Вивчаючи дану тему студентам, перш за все, потрібно виходити з того, що залежно від тих цілей, для яких встановлені строки, характеру їх дій і правових наслідків, які настають у зв'язку із закінченням того чи іншого строку розрізняють: строки здійснення цивільних прав та строки захисту цивільних прав. Вважаючи, що такий поділ є можливим для наукового пізнання і правильного застосування строків, слід водночас визнати його досить умовним. З огляду ж на захист порушених цивільних прав, цю функцію виконують не лише строки позовної давності, а й гарантійні строки, строки оперативного захисту прав, претензійні та процесуальні строки.

Питання для обговорення:

1. Класифікація строків та способи визначення строків.

2. Позовна давність: поняття, види.
3. Перебіг позовної давності.
4. Застосування строків позовної давності.

Практичні завдання:

Аналіз судової практики щодо строків (термінів) захисту цивільних прав та інтересів.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «строк».
2. Дайте визначення поняття «термін».
3. Які класифікаційні критерії використовуються для систематизації строків (термінів)?
4. Які способи визначення строків?
5. Дайте визначення поняття «позовна давність».
6. Визначте момент початку перебігу позовної давності.
7. До яких правовідносин позовна давність не застосовується?

Рекомендована література:

1. Вахонєва Т. Поняття та юридична природа строків за новим цивільним законодавством. *Право України*. 2003. № 12. С. 40-44.
2. Вахонєва Т. Значення та класифікація строків у цивільному праві: загальноправовий аспект. *Збірник наукових праць «Держава і право»*. К., 2004. Випуск 23. С. 355-361.
3. Вахонєва Т.М. Строки (терміни) у цивільному праві [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2005. 20 с.
4. Гуйван П.Д. Позовна давність – строк захисту порушеного права за позовом особи. *Нове українське право*. 2022. Вип. 4. С. 18-24. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/316/279>
5. Кіріяк Оксана. Співвідношення понять «термін» і «момент у часі» за цивільним законодавством України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №3. С. 32-36. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/6.pdf>.
6. Крат Василь. Строки. Позовна давність: практика Верховного суду. 11 листопада 2022 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_presentation/Krat_prezent_stroki_pozovna_davnist.pdf
7. Крат Василь. Позовна давність у сфері недійсності правочинів: ремарки до судової практики. 18 березня 2021 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Presentation_Krat_new.pdf
8. Луць В.В. Строки і терміни здійснення суб'єктивних цивільних прав та виконання цивільно-правових обов'язків [текст]. *Особливості здійснення цивільних прав учасниками цивільних відносин: Монографія / За заг. ред. академіків НАПрН України О. Д. Крупчана та В. В. Луця*. К.: НДІ приватного права та підприємництва НАПрН України, 2012. 400 с.
9. Печений Олег. Сучасні тенденції застосування позовної давності у судовій практиці. *Вісник національної асоціації адвокатів України*. 2023. №5 (91). С. 44- 53.

URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/visnyky/2023-05-29-v-snik-naau_6474d7f3b5a49.pdf

10. Подвірна О.В. Строки та терміни у цивільному праві: Темпоральний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №8. С. 66-68. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2020/17.pdf.

11. Романюк В.А. Позовна давність у цивільному праві: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Хмельницький, 2018. 23 с.

12. Хащівська Н. Строки захисту цивільних прав у договорах про передання майна у тимчасове користування. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №10. С. 115-117. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15754/29-Khaschivska.pdf>.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ (2 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: цінність особистих немайнових прав полягає в можливості їх здійснення, а правова охорона та захист особистих немайнових прав виступають як гарантії здійснення цих прав. При вивченні питання захисту особистих немайнових прав, слід зосередитися на спеціальних способах захисту цих суб'єктивних цивільних прав та практиці їх застосування.

Питання для обговорення:

1. Поняття та зміст права на захист особистих немайнових прав.
2. Застосування загальних цивільно-правових способів захисту.
3. Поновлення порушеного особистого немайнового права: сутність, умови застосування.
4. Особливості застосування права на відповідь та на спростування відомостей.
5. Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права як спеціальний спосіб захисту.

Практичні завдання:

№1. Медведєва була притягнена до кримінальної відповідальності. На запит органів попереднього слідства директором магазину «Книга» їй було видано характеристику з місця роботи, в якій вказувалось, що Медведєва, працюючи в магазині з 1997 року, зарекомендувала себе з негативного боку, систематично допускала порушення трудової дисципліни, неввічливо себе поводи́ла з покупцями, допускала порушення правил обліку та зберігання товарно-матеріальних цінностей, з членами трудового колективу постійно конфліктувала, в житті трудового колективу участі не приймала.

Ознайомившись із характеристикою під час вивчення кримінальної справи, Медведєва розцінила дані, вказані про неї в службовій характеристиці, такими, що не відповідають дійсності та ганьблять її честь та гідність.

Як Медведєва може захистити свої права? Чи є правові підстави для пред'явлення позову про захист честі та гідності? Вирішіть справу.

№2. У фаховій юридичній періодиці опрацювати три наукові статті, присвячені захисту особистих немайнових прав.

Питання для самоконтролю:

1. Які способи захисту, передбачені ст. 16 ЦК України застосовуються при захисті особистих немайнових прав?
2. Які спеціальні способи захисту особистих немайнових прав передбачені чинним законодавством?
3. Чим відрізняється право на відповідь від права на спростування?
4. Які особи мають право на пред'явлення позову про спростування неправдивих відомостей.
5. Які відмінності між заборонаю поширювати недостовірну інформацію та спростуванням недостовірної інформації?

Рекомендована література:

1. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
2. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#n2349>
3. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного суду України від 27 лютого 2009 р. №1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text
4. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного суду України від 31 березня 1995 року № 4. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>.
5. Гончаренко О.А. Особливості захисту честі, гідності та ділової репутації в мережі Інтернет: практичний аспект. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 34. С. 116-129. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15119/1/GONCHARENKO_116-129.pdf
6. Кострікова Єлизавета. Захист честі, гідності і ділової репутації: судова практика. *Юридична газета*. 25 липня 2020 р. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zahist-chesti-gidnosti-i-dilovoyi-reputaciyi-sudova-praktika.html>
7. Луспенник Дмитро. Захист честі, гідності та ділової репутації: практика Верховного Суду. 16 квітня 2021 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Luspenyk_p_rezentatsia.pdf
8. Стефанчук Р. Про спеціальні способи захисту честі, гідності та ділової репутації. *Юридичний вісник України*. 2000. №13. С. 29-32.
9. Стефанчук Р.О. Цивільно-правовий захист честі, гідності та ділової репутації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2000. 17 с.
10. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві України: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03. НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2007. 41 с.
11. Шимон С.І. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. НАН

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ СПАДКОВИХ ПРАВ (2 ГОДИНИ)

Методичні рекомендації: у разі смерті спадкодавця у спадкоємців є можливість здійснити відповідно до законодавства право на спадкування. Таке право виникає у разі волевиявлення спадкоємців прийняти спадщину. Здійснюючи суб'єктивне право на спадкування, особи, які закликаються до спадкування, не повинні своїми діями порушувати норми законодавства, що призводить до порушення права інших учасників спадкових відносин (спадкоємців, відказоодержувачів, кредиторів). Тобто, спадкоємці повинні здійснювати право на спадкування у відповідних межах, які визначають міру можливої поведінки спадкоємців. У разі порушення передбачених законодавством меж для здійснення права на спадкування іншими спадкоємцями або їх невизнання чи оспорення, в учасників спадкових правовідносин виникає право на захист.

Питання для обговорення:

1. Поняття захисту права на спадкування.
2. Захист прав спадкоємців при здійсненні охорони та управління спадковим майном.
3. Визнання заповіту недійсним у системі способів захисту спадкових прав.
4. Особливості захисту права на обов'язкову частку спадщини.

Завдання:

У фаховій юридичній періодиці опрацювати три наукові статті, присвячені захисту суб'єктивних спадкових прав.

Питання для самоконтролю:

1. Які підстави захисту права на спадкування?
2. Які підстави охорони спадкового майна?
3. Які підстави встановлення управління спадковим майном?
4. Які підстави визнання заповіту недійсним?
5. Які способи захисту права на обов'язкову частку?

Рекомендована література та нормативно-правові акти:

1. Про нотаріат: Закон України №3425-12 від 02.09.1993 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
2. Про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України №296/5 від 22.02.2012 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/paran19#n19>.
3. Про судову практику у справах про спадкування [Електронний ресурс]: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 30 травня 2008 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>.

4. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування [Електронний ресурс]: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 24-753/0/4-13 від 16 травня 2013 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>.
5. Завгородня І. М. Поняття та особливості спадкових позовів. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2013. № 3(62). С. 188–197.
6. Заїка Ю.О. Особливості спадкування окремих видів майна. Підприємництво, господарство і право. 2003. №9. С. 18-20.
7. Заїка Ю.О., Рябоконт Є.О. Спадкове право: Навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2009. 400 с.
8. Кухарев О.Є. Цивільно-правова відповідальність виконавця заповіту. Право України. 2008. №3. С. 91-94.
9. Печений О. П. Перерозподіл спадщини: особливості правозастосування. Вісник Верховного Суду України. 2014. № 7(167). С. 40– 47.
10. Погрібний Сергій. Особливості способів захисту цивільних прав у спадкових відносинах. 2022 рік. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Pogribnyi_10_03.pdf
11. Федорич І.Я. Здійснення права на спадкування за цивільним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2018. 18 с.
12. Федорич І. Я. Підстави недійсності правочинів прийняття спадщини та відмови від спадкування: аналіз судової практики. Порівняльно-аналітичне право: електронне наукове фахове видання. 2017. №3. С. 79 – 81. URL: www.pap.in.ua.
13. Фурса Є.І. Спадкові правовідносини у нотаріальній та судовій практиці: [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2004.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. http://protokol.com.ua/ua/pravovi_pozitsii_vikladeni_u_postanovah_vsu/ – Правові позиції викладені у постановах Верховного Суду України за категоріями цивільних справ: сайт Протокол. Юридичний інтернет-ресурс
2. <http://zakon.rada.gov.ua> – законодавство України: офіційний сайт Верховної Ради України
3. <http://www.president.gov.ua/> – офіційний сайт Президента України.
4. <http://www.kmu.gov.ua/> – офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
5. <https://supreme.court.gov.ua/supreme/> - офіційний сайт Верховного Суду.
6. <http://www.nbu.gov.ua/> – офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського.
7. <http://www.ndiiv.org.ua/> – офіційний сайт Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України.
8. <http://www.me.gov.ua/> – офіційний сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України
9. <http://lib.pu.if.ua> – офіційний сайт наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
10. <http://pidruchniki.ws/pravo/> – бібліотека українських підручників.